

بەشىك لەرۆمانى (دەريا تۆرا)

نووسىنى: يەشار كەمال

و: ئەحمەد محەمەد ئىسماعىل

ھەردوو كومان دەلىلى لەئاو ھەلكىشراوين، ماندوو و كەنەفت. لەكاسكىتەكەيەو، لەقاشى سوورو گقى* ئاو دەتكا لۆچەكانى روومەتى پىروون لەئاو. لەپىر شەپۆلەكان داسوكنان، ئارام بوون، دەريا سافو لووس، وەك نەباى دىيى نەباران، من بەمە سەرسام بووم، دەرياكە بوو ئاوينە. سەلىم ماسىگر وتى: (بالىرەدا راوەستىن). ماتۆرەكەى كوژاندەو، وتم (باراوەستىن)..

لەنگەرمان گرت. بارانەكە تا دەھات ھىور دەبوو، رۆشناتر دەبوو دەوربەر مۆرھەندەگەرا. بارانەكەش ورد ورد بلوور ئاسا دەھاتەخوارى، بارانىكى مۆرو وردو رۆشنا، ھەر چوون قەدىفەيەكى نەرم دەبارى. سەلىم ماسىگر سەرى بەسەر سنگىدا شۆرپووەو بىرى رۆيشتبوو. دەوربەر تا دەھات رۆشناتر دەبوو، تا دەزولەى شىنى كەمى تارىكى بارانەكەش بەرەبەرە رۆشنابوو، ھەرە شىتەكەى ئاسمانىش لەرەنگى خۆلەمىشىو بۆ شىنىكى كال گۆرا.. ھەر چۆنى بوو، سەلىم ماسىگر

... دەرياكە رەش دەپروانى، كەوتبوو شەپۆلەكان، ھاكە گەرداوى ھەلىكرد. خۆمان بگەيىنايەتە مەتەكشا باش بوو. سەلىم ماسىگر سەرى ماتۆرەكەى بەر ئەو شەپۆلەكانە دابوو كە لەكەنارەكانەو بەتوندى دەگەرەنەو. زۆر بەخىرايى دەرويشتىن، شەپۆلەكان بەيەكينا دەداو خۆيان دەكوئايە ناو بەلەمەكەو. دنيا تا دەھات تالتى دەكرد. ئەو گەوالە ھەورانەى لەتەراقياو بوغازو ئولوداغەو دەھاتن و تىدەپەرىن، بەسەر سەرماندا بەيەكادەھاتن و دەكولان و بەرەو (بەيوك ئەدا) ملان دەنا. شەپۆلەكان لەكەنارەكانى بەيوك ئەدا كاتى بەر رەمپەكانى (قومقاپى) دەكەوتن بەقەد منارەيەك بەرز دەبوونەو. ئاوە شىت و ھارەكە ئىمەى بەرەو (يەشىل كويى) دەبرد. باران دەستى پىكرد، لەراست و چەپەو، لەخوارو ژوورەو، تىكەل دەبوون، رووى دەرياكە گىژن ئاسا دەخولايەو، دەوربەر لەرەنگى خۆلەمىشىو بەرەو تارىكى دەچوو، لەدوور لەبان (سەلىميا) خۆر دەچووبوو، لەدوورەو ئاوەكە دەچرىسكايەو.

سەرى ھەلپىرى و چاۋى ئېرىم، ھەر تەماشايى كىردىم،
 ھەر تەماشايى كىردىم، لىۋەكانى بەئاستەم جولانەۋە،
 شتىكى گوت، تىنەگەشىتم، دياربوو دەيوست
 شتىكىم پىلى.. دەشمزانى بۇ پىم نالى، ھەر لەبەر
 ئەمەشى بوو، مۆتۆرەكەى لەناو دەرياكە كۆژاندەۋە
 تاكو شتىكىم پىلى.. رەنگە ھەر لەبەر ئەمەش بى
 لىرەكانە لەنگەرى گرت. تەماشاكەمان تووشى يەك
 ھاتن، بەناسكى پىكەنى: (ئەمە دەيىنى..؟)، يەخەى
 كراسەكەى ترازان و نىوان شانىيى و رەپەى مىلى
 نىشاندام. لەويىدا جى زامىكى قوولى پىۋەبوو. جى
 بىرەنەكە قول بوو..

(دەيىنىم..)

(ئەمە جى گوللەيە، گوللەى ھەلبەسترا، شانى
 چەپمى تىكداۋە، ھىچ ھەستت پىنەكردوۋە؟!)

(پىم نەزانيۋە..)

(شانى چەپم شكاۋە.. دەزانى كەى زامداربووم؟)

(لەبارەى تۆۋە گەلى شتم بىستوۋە).

(ئا، باسدەكەن ئەى چۆن؟)

(ۋتم (لەقومقاپى زامداربووى؟)

(نەخىر، نەخىر وانىيە).

(مەراقمە بزانم).

ھەمدىس سەرى دانەۋاندەۋە، لەرومەتەۋە،
 سىمولى، قاشە گقەكانى تا لەگوچكەكانىۋە
 چۆرەى ئاۋ دەھات و سوور ھەلگەرابوون. بى ئەۋەى
 سەرى بىندكاتەۋە، ۋەك لەگەل بەلەم و دەرياكە و
 بەلەمەكەى بى، خەۋالۋوانە، بەحال پىاۋ گوۋى
 ئىدەبوو سەلىم وتى:

(لەئاگرى داغ، من لەئاگرى داغ زامداربووم..

كوردەكان لەئاگرى ياخى بوون، ئەۋ دەمە من
 لەئەرزەرۋوم سەرباز بووم..) سەرى ھەلپىرى،
 تەماشايى كىردىم (تۆ ئاگرى داغت بىنيۋە؟) ۋتم
 (دېومە، تا تروپكىشى سەركەۋتووم). ۋەك گومان
 بكا سەيرىكى كىردىم:

(تا سەر سەر تروپكەكەى؟!)

(تا سەر تروپكى نا.. بەر لەۋەى بگەيتە

ئەۋىندەرى راستايىيەكى لىيە).

(ئى.؟)

(لەۋ راستايىيەدا، سى گىردى لىيە، جا لەراستىدا

بەرزترىن شوۋىنى ئاگرى ۋەك ئىژن يەكى لەۋ
 گردانەيە، من تا ئەۋ راستايىيە رۆيشتووم، نەچۈمە
 سەر تروپكى چىپاكە كە بەرزايىيەكەى نىزىكەى
 شەست مەترىك دەبى..)

(بەرزايى چىپاكان چۆن ۋەچى دەپىون؟)

(ئامىرىك ھەيە ئەۋ كارە دەكات، من بىنيۋە،

يانى تۆ لەئاگرى داغ..)

(لەگەل كوردەكاندا بەشەرھاتىن. كوردەكان

بەلەيەكن بۇ خۆيان، سوارەى چاكن.. كە بەرەۋ
 روۋى يەكتروۋىنەۋە كاسكىتەكەم بەشوۋىنكەۋە
 ھەلۋاسى و پىشانمىدان، ھەر ئەۋەندەم خۆشبوو
 بىنيان، بەجارى پىنج گوللەى بەركەۋت.. ئىمە

ئەفسەرىكمان ھەبوو سالىح پاشايان پىدەگوت. پياويكى شوومو بەدىوم بوو، ئەتاتورك زۆرى خوشدەويست. ئەو سالىح پاشايە بانگى دەكردمە كن خوى.. با جارى ئەم شەپە كۆتايى پىبى سەليم، وای دەگوت، كە تەواو بوو دەيگوت خۇم خانەنشين دەكەم، دىمە (مەنەكشاكەى) لای تۆ، مەزرايەك دەكرم، جا كاسكىتەكەى لار دادەنا، ھەر وەك جەمال گورسيل لار دايدەنا، پاشا تېر زلەكان كاسىكىتەكانيان ئاوا لار دادەنين. دەيووت لەوانەيە لە(چەكمەجە) پارچە زەوييەك بكرم، ئەسپى تىادا بەخيو دەكەم، تەماتە دەچينم، پىكەو دەچينە راوہماسى، تا (بەيوك ئەدا) لىي ناوہستين سەول لىدەدەين. منيش ترانەم لەگەلدا دەكرد دەموت، پاشا تۆ لەدەريا دەترسى.. بەپىكەننەوہ چى بيژى باشە؟.. من ناترسم، بەلام دياربوو، پاشا لەدەريا زراوى دەتەقى.. خو بەھاتايە كوردىك سەربازىكى بكوشتايە، ئەم پاشايە شىت و ھار دەبوو، ئاگرى دەكردەوہ، لەبرى ھەر سەربازىكى كوژراو دىيەكى دەسووتاند، چەندى نىرينەى تىابايە ئەو دىنە گوللەبارانى دەكردن. سەرى دەسوپمى، باوہرى نەدەھات، عەقلى نەيدەگرت ئەم گوندييە بەسزمانانە، بى زمانانە لە(ئەتاتورك) ياخى بىن و لەپرووى راوہستن، كەللەي دەبوو.. ھەر كوردىكيان بىنى گوللەبارانى بكەن، ئەم مارانە شتاقيان دەرمەكەن، دەست مەپاريزن، ئاوا ھاواری دەكرد.. سەربازەكان بەگووى ئەويان كەربايە، ھەنووكە لەتوركىادا تاكە كوردىكت نەدەبىنى.. ئىمە، سەربازەكان چىمان دەكرد، ھەر كوردىكمان بگرتبايە بەرەللەمان دەكرد، براى دىنمان نىن؟!.. بەھاتايە پاشا بەم كەين و بەينەى زانيبا، خوا عەليمە، سوپاكەى ھەرەك كوردەكان گوللەباران دەكرد.. ھەندى لەسەربازەكان بوونە خودان سەرەوت و مالىكى زۆر.. بەپارچە زىرېك كوردىكى بەردەداو

بەرەللەى دەكرد، كوردەكانىش دەسپۆ بوون، زىريان زۆر بوو، من يەك قروشم ئۆرەنەدەگرتن و بەرەللەم دەكردن، ھەر بۆ پياوہتى و مرووايەتى ئەوہم دەكرد.. لەولاتى ئىمەدا لەجىياتى گىيانىك پارەو پوول وەرناگىرى.. من لەجىياتى رۇحىك ھىچ پارەيەكم وەرەدەگرت.. جانتاي ھەر سەربازىكت بكردايەتەوہ، پىبوو لەپارە، پارچەزىپ، ملوانكە، بازن، لووتەوانە، زنجىل كە وەك بازن لەقاچيان دەكرد، لووتەوانەش لەلا كەپوويانىان دادەنان..

بەھار چووينە بنارى ئاگرى، ھەموو ئەو ناوہمان سوتاندو خاپوور كرد، ھىچمان بەپىوہ نەھىشت، كوردمان لەپەرگەوہ ھەلكىشا.. كە ئۆبووينەوہ، سالىح پاشا ئىوارە ئەو ئاغا كوردانەى يارمەتيان دەداين بۆ چادەرەكەى خوى بانگكردن، منيشى بانگ كرد.. تا شەبەقىدا خوارمانەوہ، سەماى بەئاغا كوردەكان كرد، خويشى لەشەرەفى ئەو كوردانەى كوشتبوونى لەسەريەكە بەدى ھەلدەدا، سمتى بەدەدا، نەمانزانى چۆن رۆژ بووہوہ.. پاشا زۆرى دەرخوارد دام، من ئەو كاتانە ئەوئەندە قسەم نەدەكرد. تا لەگەل تۆدا يەكترمان نەناسى، لەگەل بەنەى خوادا دەم ھەننەھىناوہ، كەم دووم، من كە تۆم ناسى قسە زۆر دەكەم)..

(دەزانم، وايە..)

(دەزانى؟..) گورج واىگوت، وەك لەوہ ترسابى رىي پىنەدەم دىرېژەى پىبدا، بەپەلە لەسەرى رۆيشت.. (بەيانىيەكەى تا ئەو كوردانەى ھىشتا ماون قريان بكەين و پاكىيان بكەينەوہ، ئەوانەى كۆمەل كۆمەل لەچىياكانەوہ دەھاتنەخوارى و خويان بەدەستەوہ دەدا زۆر بەيانمان دەكوشت، ئەوانەى پارەو زىريان پىنەبوو دەمانكوشتن. بەيانىيەك لەناو گاشە بەردەكانى بنار ئاگرى لەگەل كوردەكاندا تىكئالان، بەرامبەر يەكمان گرت، شەپ گەرم بوو، كوردەكان نزيكەى پانزە كەسىك دەبوون. ئىمە

ههستمان کرد نایانهوی بمانکوژن، قهستی کوشتمانیان نهبوو، ئەگینا دەیاننتوانی هه موومان بکوژن، ئەوان لەناو تاویرەکان و ئیمەش لەدامینەکه، دەشتاییەکی رووت. زۆرمان برینداربوو، بەلام کەسمان نەکوژرا، دەست و تەفەنگیان لەو دا نەبوو، گولەیان بەخەسار نەدەچوو، نیشانیان لەقاچ و دەستمان دەگرت. ئیوارە داھات، تاریکی ئەو ناوای داپۆشی من پیکرام و کەوتم، دواي چەند روژی بەناگاھاتمەو، هیچی وام لەبیر نەمابوو..)

ھیواش هیواش بارانەکه خاوی کردەو و وەستا.. لەپەر خۆرەکه هەلھات و ئەو دەورووبەرە روشناکردەو. کۆلکە زێرینە لەم پەر ئاسمانەو تا ئەو سەری گرتەو. دوو سی کۆلکە زێرینە یەک لەسەریەک، پان و گەرە، دەریاکە رەگی کۆلکە زێرینەکانی دەدایەو، پان و بەرین بەقەد دنیا یە بەقەد ئاسمان بوونە بازنە یەک لەنیوان زەوی و دەریاکەدا، ئیمە لەناو بەهەشتی ئەو رەنگانە لەناو جومبیش و روشنایی و تیکەلبوونی رەنگ و روشناییەکه دا ماینەو، کەوتینە ناو تەمی ئەو رەنگانەو، لەناو پراستی ئەو تۆفانەدا بووین.. لەسەر روومەتی سەلیمی ماسیگر رەنگەکانی کۆلکە زێرینەکان دەبریسکایەو، لەدنیای خەونیکی دیکەدا بووین. لەخۆشیانا ناو وەشمان بۆ دنیا یەکی تر گۆرا، کەوتبووینە ناو پراستی ئەو پەلکە زێرینانەو دەفرین.. دەریایەکی فینک بەپەلکە زێرینە داپۆشراو، بۆن و بەرامە ئەو ناوانە ی گرتبوو و هەر لەبۆنی خاک و خۆلی دەکرد.. بەچکە تیتلە کناچە یەک هات و لەسەر تەختە داریکی بەلەمەکه نشتەو، بالەکانی تەریوون، لەسەر تەختەکه خیرا خیرا هەناسە ی دەدا و بەرەو پێش و پشتەو دەهات و دەچوو، خۆی بۆ نەدەگیرا.. تیتلە کناچەکان، سپی سپی، بەسەدان لەناو تەمی کۆلکە زێرینەکاندا، لەناو درەوشانەو ی

کۆلکە زێرینەکاندا بەزیکە زیق و جریو هەر ئەو نەو نەبوو شیت و هارین، بەخیراییەکی رادەبەدەر، باوهرنەکراو، بەبالی تیرۆ دەنووی زەردباویانەو دینە ناو بازنەکه و دەردەچن..

(کە چاوم کردەو چي ببینم باشە، لەسەر چەراپایە کەدام، لەناو نوینیکی بنیشت ئاسا، سیستەرێک بەدیارمەو یە، چاویکی شینی جوان، چاویکی جوان و گەرە، سپی وەک چوپی شیر، کەلەگەت، قژی بەسەر شانیا پەخش و پەریشان، دەستی لەناو دەستی خۆ ناو و جوان جوان تەماشام دەکات، چاوه جوانەکانی پێدەکەن، دەستی گرتووم، گەرم، تا بەم تەمەنە گەیشتووم، کەس ئاوا دەستی نەگرتووم، گەرم، گەرم، کە ی بەسەرما داچەمیو تەو، بۆنی گۆلی لیو دەهات، کەوا دەلیم بەراستە، بۆنی گۆل، کە هەناسەکی بەگژما دەهات، ناخمی دەرووژاندو دەهەژاند، فینکاییەکی پی دەبەخشیم، وام دەزانی تازه لەدا یک بووم.. دەستی لەقۆلم دەدا، گەرم، خۆش.. دەستی دەگرتم.. روژان تیپەری، بەرە بەرە بەخۆما هاتم، لەخوا دەپارامەو، خودایە ئەمە چییە؟.. دەستی، دەستی دەخستە نیو دەستی خۆی، روژی سەعاتی وای دەکرد.. چاوی چاوی شینی گەرە، بەقەد خونچە یەک تازه دەمی کرابی تەو، هەناسەکی هەناسەکی بۆنی مسکی دەدا، لەخوا دەپارامەو، خودایە زو و چاک نەبەمەو خویە، وام دەگوت. بەرە بەرەش بەرەو چاک بوون دەچووم و تین و هیژم وەبەرا دەهاتن.. قژی خاوی ناسک نەرم نەرم بەر روومەت دەکەوت.. دەلیم ئیرە کوئیە؟!.. دەلی، نەخۆشخانە ی جەراح پاشایە.. سەربازێک لیڕەکانە لەنەخۆشخانە ی جەراح پاشا چ دەکات؟! وام دەپرسی.. تۆ، ئیستا سەرباز نیت، وای پێدەگوتم.. دەنگیکی نەرم، لەناخدا کاری خۆی هەبوو..)

لەگەل تیتلەكناچەكاندا دەچووینە نیو
 كۆلكەزێرینەكانەو دەردەچوین.. لایەكى دەریاكە
 لەولاو خۆرى بەردەكەوت، ئەویندەرى روشنا
 روشنا دیاربوو، دەچریسكایەو، لایەكەى تری
 بەتاریكى مابوو. گەمییهكانیش بەناو
 كۆلكەزێرینەكاندا تێدەپەرىن و رەنگى خۆلەمیشى و
 رەنگى ھەریان دەگرت، لەو بانەشەو بەسەر
 دەریاكەو لەدووكەلكیشەكانیانەو دوكلیان
 دەردەداو بەلارە لار دووردەكەوتەو.. لەگەل
 بالندەكاندا، ئەوانەى دواى گەمییهكان كەوتبون
 لەگەل پاپۆرەكاندا لەگەل ھەورەكاندا دەچووینە ناو
 بازەنى كۆلكەزێرینەكان و دەردەچوین..
 (ئەو روژەى لەنەخۆشخانە ھاتەدەرى، لەسەر
 قەرەوێلەكەم دانیشت. چاوى لەدور چاوم پەرى، ملی
 لار راگرت ھەر سەیرى كردم، سەیرى كردم،
 دەستى خستبوو نیو دەستى خۆى گەرم گەرم،
 دلم كەوتە فرتە فرتە دلم بوو یوریان، ئەى چۆن
 نابى.. دەستم دەگرى و لەسەر دلى خۆى دادەنى،
 دەستم ئەوئەندەى نەدەما گز بگرى، دەستم گەرم
 دادى خەرىكە بسووتى، قزى لەپرومەتم دەخشا،
 ھەناسەكەى بۆنى مسك بوو.. دەستم، پام
 لەحەژمەتدا دادەفەتكیڤ، دەحەلین، دەتوینەو،
 دەزانم لەم نەخۆشخانەى دەرم بیڤن دەرم، روچ
 دەرناكەم.. ئەو وا راووستاوە تەماشام دەكات، وەك
 مردووبى، نەخۆشییەكى گرانى توش ھاتبى
 تەماشام دەكات، روومەتى سوور سوور ھەلدەگەرى،
 ئەمجا رەنگ لەپروویا نامیڤى.. دەستم بەرنادا،
 دەبیا، دەبیا، ریک لەسەر دلى خۆى دادەنى.. من
 ئەمە بۆ كەس، كەس ناگێرمەو، زوانى خۆم دەبەرم،
 چ جارێكى كە ئەمە ناگێرمەو.. من لە(قوم قاپى) و
 ئەستەمول وەك یەكی زوان لەدەمیا ئەبى دیم و
 دەچم و دەم ھەلناھینم.. من ئیستاش، ئیستاش
 ھەست بەگەرمى دەستى دەكەم، ھەست دەكەم

دەرياکە دەركەوتن. تیتلەكناچەكان بەسەر دەرياکەو نیشتنەو دەیان لەشەقەى پالو ھەلڤەين. لەپەر سەلیم چوو تەوریکى ترەو، گۆرا، وەك نیازی کوشتنمی ھەبى تەماشای کردم. راجەلەكیم.. (تەنھا تۆ دەزانى.. بەتورەبوونیكەو وای گوت.. دریزەى پیدای.. لەم دنیاىدا تەنھا خواو تۆو من دەزانین.. بیست سائە، چل سائە، سەد سائە لەدلى خۆمدا شاردۆتەو.. تەنھا تۆ..)

ویستم لىی پیرسەم، جاریکى كە نەگەرپايتەو نەخۆشخانەكە، بەلام نەمپرسی. پرسیارم بکردایە مەراقو خولیاى خۆم بۆ ئاشکرا دەکرد، نەمکرد.

(جاریکى تر چۆن، چۆن بەبەردەم ئەو نەخۆشخانەىدا تىپەرم.. بەم بارەمەو، ئەم سەلیمە ماسیگرە ھىچو پووجە، ئەم ئەشقیایە، ئەم بى پارەوپوولە، بۆن ماسى ھاتوو، ئەم بىفەرە، ئەم دینە، ئەم بىقىمەتە، ئەم فىلبازى نانمەكە، دەمپىسى جوین فرۆشە، ئەم خۆھەلكیشە بى مالو حالە، بى روو.. رۆژى بەخۆم گوت..)

بەبىنۆمىدیيەكەو تەماشای کردم، دەسەسریكى چلكنى لەگىرفان دەرھینا، دەم وچاوى خۆى پىسرى، ھەناسەىكى ھەلكیشا، ھەناسەكەى بەبادا دا.. (ئەم بى حالو ھىچ نەبوو.. وای گوتو چاوەكانى پىروون لەكەسەرۆ خەم..)

وتم (ھەموو رۆژى بىرى لىناكەیتەو، ناكەوئیتە يادت.. خەونى پىوھ نابىنى؟)

وھرامى نەدايەو. ھەناسەىكى قوولى ھەلكیشا، ھەستايە پى، بەھەموو ھىزىكى پەتى ماتۆرەكەى راکیشا.. وتى (بابرۆين.. براخاس. لەچقورئوواى لای ئىوھ براخاس جوانترین وشەى دۆستايەتییە..)

پرسیم: (بۆچى چووى بۆ چقورئووا؟!)

(ئەى چۆن، رۆیشتووم، وتیان لەویندەرى پارەوپولیکى مشە ھەيە، منیش لىمدا رۆیشتم، بەلەرزوتايەكى كوشندەوھ گەرپامەو، سى سال پىوھى تلامەو، دواى ئەوھ كار نەما نەيكەم.. بوومە گەشتىوان، تا ئەمريكا رۆیشتم، بۆ پارەپەيداكردن چووم. لەو رىگايەدا سەرم لەسەخترين بەرددا..)

وتم (ئومىدەت لى پىيە..؟)

(ئومىدەم بىمىنى، ئومىدەم كەوتۆتە سەر ئەو شىرماسىيە نا بەويدا تىی تەقاند..)

(دەيگى..)

(ئا، دەيگرم.. كە گرتەم يەكسەر بۆ ھىلتۆن.. قاتى جلى جوان لە(بايئوغلو) دەكرم و پىكەو دەروينە ئەو ھۆتيلە..)

(وا دەكەين..)

(زۆر باشە..)

(ياللا لەوانەيە ئىستا تۆرەكان تىزى بن لەسوورە ماسى.. كاتى كە شىرماسىيەكەشمان گرت، لەبايئوغلۆ سەرى خۆمان گەرم دەكەين..)

(گەرمى دەكەين)

(سالانىكە نەخواردۆتەو.. تام و رەنگىم خەرىكە بىرچنەوھ). بى ئەوھى ھىچ بلين بەرەو تۆرەكان بەرىكەوتين.. دەسمان بەراكيشانى تۆر کرد، پىروو لەسوورەماسى..

*ئەمە بەشیکە لەرۇمانىكى يەشار كەمال و نامادەيە بۆ چاپكردن.. Deniz Kustu ئەستەموول 1983.